

**НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ КОМПОНЕНТ
У ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ ТВОРІВ ТРОХИМА ЗІНЬКІВСЬКОГО**

*Г. М. Школа, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української філології,
Київський національний лінгвістичний університет (Київ, Україна)
e-mail: shkolagal8@gmail.com
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7292-899X>*

*Л. М. Пашинська, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української філології,
Київський національний лінгвістичний університет (Київ, Україна)
e-mail: ludmila_7171@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5764-1747>*

Статтю присвячено вивченню фраземіки творів Трохима Зіньківського. Художні тексти письменника різножанрові, різнотематичні, різностильові. Їх об'єднувальною ланкою є національний складник. Уперше схарактеризовано фразеологізми з національно-культурним компонентом в епістолярії та художніх творах зазначеного автора.

На основі відібраного фактичного матеріалу проаналізовано функціональні особливості фразеологічних одиниць (далі – ФО) книжного та народнорозмовного походження; описано процеси структурно-семантичної трансформації фразем (лексичну заміну компонентів словами вільного вжитку, еліпсис, контамінацію); об'єднано стійкі словосполучення в синонімічні ряди та антонімічні пари. Зазначено, що фразеологічне багатство мови письменник черпав з уст народу, словників паремій, збірників народних пісень, текстів українських письменників.

Матеріал дослідження опрацьовано за допомогою описового методу (для систематизації фразеологізмів та узагальнення результатів дослідження), компонентного аналізу (для уточнення семантики фразем).

Унаслідок проведеного дослідження дійшли висновку, що у своїх творах Т. Зіньківський використовує фразеологізми з національно-культурним забарвленням, які передають історичне минуле українського народу, міжособистісні стосунки, риси характеру людини, предмети побуту.

Дослідження фразеологічних одиниць передбачає вивчення взаємовпливу та взаємодії мови та культури в публіцистичних працях Т. Зіньківського.

***Ключові слова:** фразеологізми, лінгвокультурологія, фразеологічна одиниця, трансформація, паремії, Трохим Зіньківський.*

Актуальність. Проблему взаємодії мови і культури досліджує лінгвокультурологія. Культурно значущу інформацію фіксують мовні одиниці, зокрема фразеологізми. Фраземи відображають світогляд народу, його цінності, звичаї, обряди, побут. У процесі виховання національно свідомої особистості вагоме місце посідають художні тексти. Творчий спадок кожного письменника збагачує вітчизняну культуру новими образами, темами, проблемами.

Питання національної ідентичності визначало не лише характер творчості, а й життя українського письменника, перекладача, мовознавця, фольклориста, публіциста, філософа, громадського діяча Трохима Зіньківського (1861–1891).

Проблему національного духу Т. Зіньківський досліджував як філософ: «Я тут прочитав невеличкий реферат про Фіхте Старшого <...> окрім своєї філософ[ії] Фіхте славен тим є ще, що розвив ідею національну науково, міцно її укріпив на філософських підвалинах і зробив (перший) сю ідею одним з принципів філософії історії» [1, с. 179]. Питання національної мови письменник осмислював як мовознавець: «бо я працював сам над мовою», «я фанатик філологічної точности» [там само, с. 200]. Науковець підготував «бібліографію праць, що торкаються української мови» [там само, с. 157].

Національна ідея визначала світоглядні орієнтири в житті і творчості Т. Зіньківського. Український патріот розвивав вітчизняну літературу, публіцистику, правову культуру, науку

(філософію, лінгвістику, літературознавство). Добре обізнаний із фольклором, він широко послуговувався здобутками усної народної творчості, зокрема пареміями. Фразеологізми «з найдавніших часів жили твори художньої літератури» [19, с. 11].

Фразеологізми – своєрідні культурні знаки етносу. Мова – важливий засіб його виокремлення з-поміж інших народів. «Пізнання основ визначення й самовизначення етносу охоплює проблему сприйняття своєї мови народом, усвідомлення окремішності своєї мови» [3, с. 14].

Актуальність запропонованого дослідження зумовлена інтересом лінгвістів до питань національної специфіки мови, до процесу взаємодії культури й мови (лінгвокультурології). Серед засобів, які надають мові національного колориту, відображаючи ментальність народу, його матеріальну і духовну культуру, вирізняються фразеологізми.

Під час вивчення мови творів письменника важливо акцентувати на тому, що фольклор, художня література сприяють формуванню національно-патріотичної позиції молоді, системи її духовних цінностей. Культурний потенціал мови, її національну специфіку відображають фразеологізми. «В основі внутрішньої форми української фраземи лежить образне світосприймання, що ґрунтується на метафоризованому осмисленні буття, традицій, звичаїв, обрядів, вірувань із урахуванням психоповедінкових архетипів, емоційно-почуттєвої цілісності «української душі» [12, с. 215]. Фразеологічний склад мови творів письменників – предмет дослідження фольклористів і мовознавців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Творчість Т. Зіньківського викликала інтерес як його сучасників, так і представників наступних поколінь. Філософські погляди мислителя – предмет студій В. Горського [2]; художні твори письменника вивчає Л. Костецька [13]; літературну, публіцистичну спадщину, зацікавлення письменника усною народною творчістю розглядає С. Кіраль [1; 8–10], один із підрозділів докторської дисертації якого має назву «Фольклористична спадщина Т. Зіньківського в контексті актуальних завдань українського народознавства»; основні етапи інтелектуальної та громадської діяльності українського діяча простежує С. Світленко [18]; мову творів письменника аналізують А. Поповський [17], Г. Школа [22; 23] та ін.

Проблему національної специфіки української мови осмислюють лінгвісти, зокрема питання лінгвокультурології, етнофразеології опрацьовують С. Єрмоленко [3], В. Кононенко [12], Н. Медвідь [14], Л. Пашинська [15; 16], В. Ужченко і Д. Ужченко [19] та ін.

Зокрема, Л. Пашинська наголошує, що національно маркована фразеологія (етнофразеологія) тісно пов'язана з культурою, народними традиціями, національною ментальністю і способом життя українців. Етнокультурні фразеологізми формувалися як віддзеркалення повсякденних побутових турбот, соціальних взаємин між людьми, їхніх найрізноманітніших звичаїв, обрядів, вірувань, забобонів, формул ворожінь, вітань, побажань тощо. Стійкі вислови, для яких характерна наявність у структурі фразем ключових слів з етноконотативною семантикою, є показовими й особливо важливими для української культури [15].

В. Ужченко зауважує, що «фразеологізми як знаки культури марковані культурно-семіотичною значущістю, становлять собою знаки-мікроконтексти і є ментально-структурною презентацією найрізноманітніших кодів культури. Усвідомлення людиною культурної значущості, утіленої у фразеологічних знаках-мікроконтекстах, рефлексивне. Фразеологізмам властива неоднакова деталізація різних концептуальних просторів» [19, с. 149].

Мета дослідження – з'ясувати особливості використання фразеологізмів із національно-культурним компонентом у творах Т. Зіньківського.

Матеріалом статті слугують фразеологічні одиниці, дібрані з поетичних, прозових, ліро-епічних, драматичних текстів та епістолярію (листи до Б. Грінченка) письменника.

Відібраний фактичний матеріал опрацьовано за допомогою описового методу, що передбачив виявлення і систематизацію фразеологізмів, та компонентного методу, який уможливив їх структурно-семантичний аналіз.

Результати дослідження та їх обговорення. Мова творів Т. Зіньківського виразна, образна, соковита. Експресивності їй надають численні фразеологізми, що відображають світогляд не лише персонажів, а й самого автора, оскільки тексти кожного митця несуть «загальнолюдську, національну та індивідуальну культуру мовної особистості автора» [14, с. 18].

Народжений у Бердянську, Т. Зіньківський змалку перебував в українському середовищі з його народною мовою, самобутніми звичаями та обрядами, багатим фольклором. Тому фразеологічний матеріал, представлений у мові його творів, надзвичайно цікавий і різноманітний: стійкі вислови книжного походження та фразеологізми усного розмовного мовлення.

Серед книжних фразем письменник активно використовує біблеїзми, що з давніх часів поповнювали фразеологічний склад української мови: «Протягом століть, починаючи з часів хрещення Київської Русі, окремі слова, словосполучення і речення переходили з Біблії у розмовну мову народу» [11, с. 9].

Т. Зіньківський змалечку зачитувався Біблією. Г. Школа зауважує, що релігійні почуття хлопця формувалися «під впливом тітки, доброї вчительки своїх племінників. <...> надалі Біблія стане його настільною книгою» [22, с. 146]. Тому в епістолярій і художні твори письменник уводить такі фразеологізми, як: *сидить на ріках вавилонських* [4, № 38180]; *прийде Месія; вкупі суцях* [5, № 45186], *кара з неба; справжній Содом* [6, с. 15], *особа Євиного покоління* [6, с. 40], *Крий Боже, дякувати Богові, Богові дякує* [6, с. 49], *Хоми невірні на голо, глузарі* [6, с. 88], *Богові свічка, або чорві коцюба* [6, с. 187], *сидить на ріках Вавилонських* [6, с. 204], *увійти в царство небесне, відбитись від отари, світу Божого не видно* [6, с. 627]; *притча язикам* [7, с. 87]; *від Адамових літ* [7, с. 108]. Відповідно до національно-культурної семантики, фразеологізми відображають культуру, історичні події, побут, предмети побуту тощо. Найбільш продуктивні в досліджуваному фактичному матеріалі народнорозмовні фразеологічні звороти, які відображають:

1) історичне минуле нашого народу: *неначе Лях по Берестечку* [6, с. 3], *завзятіші як Турки* [6, с. 3];

2) людину, її зовнішність, вікові періоди, міжособистісні стосунки, зокрема:

а) ФО із соматичним компонентом: *аж серце узяло* [6, с. 7], *серце кров'ю обкипіло* [6, с. 14], *серцеві не потурати* [6, с. 16], *холодне серденько* [6, с. 21], *втерти носа* [6, с. 86], *взяло за серденько* [6, с. 97], *слізьми вилити вагу на серці* [6, с. 109], *де оком не скинь – все* [6, с. 125], *очі пориває* [6, с. 125], *пару з рота пустити* [6, с. 126], *вихопити з під самісінького носа* [6, с. 156], *стати їй на очі* [6, с. 156], *мудра голова* [6, с. 159], *квіт людського віку* [6, с. 161], *посипатися на голову, чи пак на рамена* [6, с. 161], *хіба в когось очей не було* [6, с. 165], *наче язика збувся* [6, с. 168], *мене за серце ссало* [6, с. 169];

б) ФО на позначення позитивних чи негативних рис характеру людини: *норов же собачий* [6, с. 8], *Сам бачиш, птиця я яка* [6, с. 14], *збити з пантелику* [6, с. 14], *так годиця* [6, с. 52], *занапастити себе* [6, с. 98];

в) ФО на позначення емоцій, вольових рис характеру: *у Сірка очей позичати* [6, с. 86], *нудно, і сказати неможна як погано* [6, с. 95], *веселий принаймні на око* [6, с. 97], *холодом крижаним лягло на серце* [6, с. 98], *лихо гнітюче серця* [6, с. 109], *нудити світом* [6, с. 169];

г) ФО з компонентом «власне ім'я»: *карбівничий на прізвище «Був кінь та з'їздився»* [6, с. 54], *мов Пилип з конопель* [6, с. 142];

3) ФО на позначення предметів побуту: *розбити глека* [6, с. 95], *під батьківською стріхою* [6, с. 102], *з колиски починаючи* [6, с. 169].

У творах Т. Зіньківського частотні прислів'я та приказки. Засвоєння письменником вітчизняного фразеологічного багатства відбувалося як через безпосереднє спілкування, так і через книжні джерела, зокрема, він був обізнаний зі збірником М. Номиса «Українські приказки, прислів'я і таке інше» (1864), М. Комарова «Бібліографічний покажчик літератури народних малоруських приказок, прислів'їв, загадок» (1890), збіркою народнопоетичних творів М. Закревського «Старосвітський бандурист» (1861–1862), яка містила 3878

прислів'їв, приказок, загадок; словником, доданим до граматики (1818) О. Павловського (уміщував фразеологізми, приказки, прислів'я); словниками К. Шейковського (1861), Ф. Піскунова (1882) тощо.

Письменник часто покликається на збірник «Українські приказки, прислів'я і таке інше» М. Номиса, зазначаючи поряд із фраземами їхні номери, наведені в ньому. Зокрема, укладаючи календар на основі народних прикмет, вірувань і забобонів, на позначення днів тижня використав такі прислів'я і приказки: *Як неділя то й сорочка біла* [4, с. 68] (13, № 530), *Хто в п'ятницю засьміється, той в неділю буде плакати* [4, с. 68] (13, № 538). У статті «Про виникнення та розповсюдження штундистського і баптистського руху на Україні» автор зазначає: *Що день Бога хвалить і що-день людей дурить* [7, № 183]; *на те ніп посвятився, щоб по церкві крутисся* [7, № 210].

У текстах Т. Зіньківського представлено багато паремій: *Хоч кожен зна, що гурт найкраще діло* [6, с. 4]; *що риба без води, то мусить вже скакати* [6, с. 7]; *Про те, що маєш, дбай, / А на чуже не зазіхай* [6, с. 8]; *Луччий нині горобець, / як завтра голубець* [6, с. 9]; *Коли не хочеш ти по чеськи, / То матимеш по песьки!* [6, с. 10]; *Брехнею світ пройдеши, / Та назад не вернешся* [6, с. 12]; *Не несись високо, Бо запорошиш око* [7, с. 4]; *Брехнею світ пройдеши, та назад не вернешся* [7, с. 12]; *Наговорити з три міхи гречаної вовни* [7, с. 89]; *Буде каяття, та не буде вороття* [7, с. 169] тощо.

Усталені народнорозмовні фразеологізми автор уводить, переважно видозмінюючи їх. Спостерігаємо такі види трансформації фразем:

а) заміна компонента (компонентів) фразеологічної одиниці: *пошитись в Шекспіра* [4, 38211]. У «Фразеологічному словнику української мови» (далі – ФСУМ) читаємо: *пошитися (убратися, записатися) в дурні* [21, с. 685]; *Жаден не має нічого іншого за душею* [5, 45189] (М. Номис: *Ат, так собі копійка за душею єсть* [20, 1358], у ФСУМ: *Без шеляга за душею* [21, с. 962]); *зажива слави* [5, 45194] (у ФСУМ: *мати славу* [21, с. 475]); *Сам бачиши, птиця я яка* [6, с. 14] (*важлива (велика, не проста) птиця*). Процес заміни компонентів стійких одиниць, у результаті чого фразема набуває нового, несподіваного осмислення за збереження основної спрямованості образних асоціацій, сприяє підвищенню інформативно-образного потенціалу авторського тексту, надає фразеологічним виразам сатиричної експресії або інтенсифікує наявне в них сатиричне забарвлення;

б) скорочення компонентного складу фразеологічних одиниць (еліпсис): *вже два тижні минули – і ні духу* [6, с. 83] (у ФСУМ: *Ні слуху, ні духу* [21, с. 830]); *Мов варом тебе* [7, с. 85] (у ФСУМ: *Як варом обдало* [21, с. 67]); *В патосі доходять до стовпів* [7, с. 89] (у ФСУМ: *Геркулесові стовпи* [21, с. 86]); *Починати з альфи* [7, с. 102] (у ФСУМ: *Від альфи до омеги* [21, с. 14]). Як бачимо, трансформовані внаслідок редукції (еліпсису) стійкі звороти мови посилюють експресивність висловлення, роблять мову авторських творів лаконічною, динамічною, стилістично виразною. Унаслідок використання такого індивідуально-авторського прийому підсилюється значення сталих виразів, які стають переконливим засобом аргументації, образно-експресивного увиразнення, засобом впливу на читача;

в) контамінація: Т. Зіньківський схрещує в одному виразі дві фраземи: *Досі з цензури нема ні слуху, ні послухання – думаю, що поки бабак або рак свисне – то не діждатись* [6, с. 88] (у ФСУМ: *Як бабак свисне* [21, с. 16] і *Як рак свисне* [21, с. 730]).

Щоб викликати в читача певне ставлення до зображуваного, дати йому позитивну чи негативну оцінку, письменник нанизує кілька фразеологізмів: *Пішло у їх на нелад щось / І повна хата суперечки* [6, с. 4]; *Під тягарем лиха, умившись гіркими* [6, с. 22]; *Щоб лиха не знала, їм не торгувала / Кого б незрадливо доля шанувала / Кого не спіткала б лихая година / Коли-ж пак спіткає – ніхто не допоможе. То ж краще ховатись з лютим горем треба* [6, с. 22]; *Мене аж за живіт узяло, бо вже два тижні минули – і ні духу* [6, с. 83]; *Інакше ставити питання – решетом воду носити, воювати <...> з своїми власними химерами* [6, с. 102]; *Посилаю тобі на закуску десяток байок. Розбери їх по кісточках* [6, с. 108]; *Не скажу, щоб мені так уже було ніколи, що й вгору глянути не можна, але часами я так себе погано чую, що в мене руки ні до чого не здійснюються, я шукаю хоч якого-небудь*

товариства, щоб утекти від себе [6, с. 176]; ступили не на ту ногу і воюють з химерами [7, с. 102].

Аналізований прийом трансформації вимагає від автора глибоких знань фразеологічного фонду мови й творчого вміння майстерно використати його в тексті. Контамінаційне утворення може вживатися в конкретних текстових ситуаціях, оскільки воно не має деяких визначальних рис фразеологізму, а саме стійкості складу і структури, відтворюваності, хоч і зберігає відносну стабільність семантики та експресивності.

Вислів Т. Зіньківського «з переляку миша мені здалась за гору» [6, с. 39] створений поєднанням семантичної та структурно-семантичної трансформацій афоризму «гора породила мишу» з байки Езопа (у значенні «великі надії, та малі результати»). Трохим Зіньківський переклав твори давньогрецького мудреця і під його впливом сам звернувся до жанру байки.

Крім наведених прикладів оказіональної трансформації ФО, у Т. Зіньківського спостерігаємо індивідуально-авторське творення фраземи. Його вислів «Молода Україна» [7, с. 80], характеризуючи молоде покоління української інтелігенції 70–80-х років ХІХ століття, підхопив І. Франко [23, с. 265].

Значна кількість фразеологізмів у творах Т. Зіньківського дає можливість згрупувати їх у синонімічні ряди: *без ліку* [6, с. 16], *ліку не знати* [6, с. 18]; *нічичирк, пари з уст не пусти* [6, с. 52]; *ні слуху, ні духу* [6, с. 76], *ні слуху, ні послухання* [6, с. 88]; *холодом збутися ваги з душі* [6, с. 104], *пільга на душі* [6, с. 109], *полегкість на душі* [6, с. 110]; *крижаним лягло на серце* [6, с. 98], *лихо гнітюче серця* [6, с. 109]; *світова річ, звичайна річ* [6, с. 110] та антонімічні пари: *впасти вагою на душу* [6, с. 103] і *збутися ваги з душі* [6, с. 104], *як покінчити із сим питанням; слізьми вилити вагу на серці* [6, с. 109], *зломилася сила його під надмірною вагою* [6, с. 109] тощо.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Вихованню національно свідомої мовної особистості сприяють мова фольклору і літератури. У матеріальних і духовних об'єктах, зокрема в мові, відбита самотність народу. Одним із засобів вираження специфічно національного постають фразеологізми. Т. Зіньківський активно вводив їх до своїх творів, що засвідчують проаналізовані нами художні та епістолярні тексти. Перспективним для наукового пошуку є питання функціонування фразеологізмів у публіцистичних працях Т. Зіньківського.

Умовні скорочення використаних джерел

ФО – фразеологічні одиниці

ФСУМ – Фразеологічний словник української мови / уклад. : В. М. Білоноженко та ін. Київ : Наукова думка, 1993. 980 с.

Список використаної літератури

1. «...Віддати зумієм себе Україні». Листування Трохима Зіньківського з Борисом Грінченком / вступ. ст., упоряд. С. С. Кіраля. Київ ; Нью-Йорк, 2004. 520 с.
2. Горський В. С. Історія української філософії: курс лекцій : навч. посіб. 3-тє вид. Київ : Наукова думка, 1997. 285 с.
3. Єрмоленко С. Мовно-естетичні знаки української культури. Київ : Інститут української мови НАН України, 2009. 352 с.
4. Зіньківський Т. Календар. Інститут рукопису Національної Академії Наук ім. В. Вернадського. Ф. 170. Од. зб. № 542. С. 75–93.
5. Зіньківський Т. Листи до Б. Грінченка. Інститут рукопису Національної Академії Наук ім. В. Вернадського. Ф. III. Од. зб. № 38176–38234.
6. Зіньківський Т. Писання Трохима Зіньківського / зредагував та життепис написав В. Чайченко. Львів, 1893. Кн. 1. 247 с.
7. Зіньківський Т. Писання Трохима Зіньківського : У 2-х книгах / зредагував та життепис написав В. Чайченко. Львів, 1896. Кн. 2. 324 с.
8. Кіраль С. «Апостол молоді України» (Т. Зіньківський та його доба – в листуванні з М. Комаровим і Б. Грінченком). Київ : 2020. URL : <https://md-eksperiment.org/post/20200217-apostol-molodoyi-ukrayini> (дата звернення : 10.03.2023).
9. Кіраль С. «Апостол Молодої України»: Трохим Зіньківський у контексті доби : монографія. Київ : КИТ, 2002. 322 с.

10. Кіраль С. Трохим Зіньківський в ідейно-естетичному контексті доби : автореф. дис. ...д-ра філол. наук : 10.01.01 / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2003. 44 с.
11. Коваль А. П. Спочатку було слово: крилаті вислови біблійного походження в українській мові. Київ : Либідь, 2001. 312 с.
12. Кононенко В. Мова. Культура. Стиль : збірник статей. Київ ; Івано-Франківськ, 2002. 460 с.
13. Костецька Л. О. Творчість Трохима Зіньківського в контексті літературного процесу 80-х – початку 90-х років XIX ст. : автореф. дис. ...канд. філол. наук : 10.01.01 / Запорізький державний університет. Запоріжжя, 1998. 17 с.
14. Медвідь Н. С. Лінгвокультуреми в українській соціально-психологічній прозі першої половини XX ст. : автореф. дис. ...канд. філол. наук : 10.02.01. Київ / Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, 2009. 21 с.
15. Пашинська Л. М. Національна своєрідність фразеологізмів української мови. *Україна і світ : діалог мов та культур*. Київ, 2013. С. 545–547.
16. Пашинська Л. М. Фразеологічні неологізми в сучасному українському мас-медійному дискурсі. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго. 2011. 20 с.
17. Поповський А. М. Мова фольклору та художньої літератури Південної України XIX – початку XX століття : навч. пос. Дніпропетровськ, 1987. 84 с.
18. Світленко С. Український інтелектуал Трохим Зіньківський та збереження історичної пам'яті про Тараса Шевченка. *Чорноморська минушина*. № 17. 2022. URL : <http://chm.onu.edu.ua/article/view/268828> (дата звернення : 10.03.2023).
19. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови : навч. пос. Київ : Знання, 2007. 494 с.
20. Українські приказки, прислів'я і таке інше : Збірники О. В. Марковича та інших / уклад М. Номис. Київ : Либідь, 1993. 768 с.
21. Фразеологічний словник української мови / уклад. : В. М. Білоноженко та ін. Київ : Наукова думка, 1993. 980 с.
22. Школа Г. М. Джерельна база біографії «Трохим Зіньківський» Бориса Грінченка. *Biography. Біографіка. Біографістика* : зб. наук. пр. Ін-ту біогр. дослідж. ; ред. кол. В. І. Попик (голов. ред.) та ін. Київ, 2022. Вип. 1. С. 145–148.
23. Школа Г. М. Динаміка фразеологічних одиниць у художньому мовленні Трохима Зіньківського. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 9. Вип. 2. Київ, 2007. С. 262–267.

References

1. Kiral, S. S. (Cond.) (2004). «...Viddaty zumiyem sebe Ukrayini». *Lystuvannya Trokhyma Zinkivskoho z Borysom Hrinchenkom* [«...I am able to give myself to Ukraine». Correspondence between Trokhym Zinkivskyi and Borys Grinchenko]. Kyiv; Niu-York, 520 (in Ukr. – USA).
2. Horskyi, V. S. (1997). *Istoriia ukrainskoi filosofii: kurs lektsii: navch. posib.* [History of Ukrainian philosophy: a course of lectures: education manual]. 3-tie vyd. Kyiv: Naukova dumka, 285 (in Ukr.).
3. Yermolenko, S. (2009). *Movno-estetychni znaky ukrayinskoyi kultury* [Linguistic and aesthetic signs of Ukrainian culture]. Kyiv: Instytut ukrayinskoi movy NAN Ukrainy, 352 (in Ukr.).
4. Zinkivskyi, T. *Kalendar* [Calendar]. Instytut rukopysu Natsionalnoi Akademii Nauk im. V. Vernadskoho. F. 170. Od. zb. № 542, 75–93 (in Ukr.).
5. Zinkivskyi, T. *Lysty do B. Hrinchenka* [Letters to B. Hrinchenko]. Instytut rukopysu Natsionalnoi Akademii Nauk im. V. Vernadskoho. F. III. Od. zb., 38176–38234 (in Ukr.).
6. Zinkivskyi, T. (1893). *Pysannya Trokhyma Zinkivskoho* [The writings of Trokhym Zinkivskyi]: U 2-kh knykh / zredahuvav ta zhyttyepys napysav V. Chaychenko. Lviv, 1, 247 (in Ukr.).
7. Zinkivskyi, T. (1896). *Pysannya Trokhyma Zinkivskoho* [The writings of Trokhym Zinkivskyi]: U 2-kh knykh / zredahuvav ta zhyttyepys napysav V. Chaychenko. Lviv, 2, 324 (in Ukr.).
8. Kiral, S. (2020). «Apostol molodoi Ukrainy» (T. Zinkivskyi ta yoho doba – v lystuvanni z M. Komarovym i B. Hrinchenkom) [«Apostle of young Ukraine» (T. Zinkivskyi and his time – in correspondence with M. Komarov and B. Grinchenko)]. Kyiv. Available at : <https://md-eksperiment.org/post/20200217-apostol-molodoyi-ukrayini>.
9. Kiral, S. (2002). «Apostol Molodoi Ukrainy»: Trokhym Zinkivskyi u konteksti doby [«Apostle of Young Ukraine» : Trokhym Zinkivskyi in the context of the times]: monohrafiia. Kyiv: KYT, 322 (in Ukr.).
10. Kiral, S. (2003). *Trokhym Zinkivskyi v ideino-estetychnomu konteksti doby* [Trokhym Zinkivskyi in the ideological and aesthetic context of the day]. Extended abstract of the dissertation of the doctor of philol. (Ukrainian literature). Kyiv, 44 (in Ukr.).
11. Koval, A. P. (2001). *SPOCHATKU BULO SLOVO: krylati vyslovy bibliynoho pokhodzhennia v ukrayinskii movi* [First there was a word: winged sayings of biblical origin in the Ukrainian language]. Kyiv: Lybid, 312 (in Ukr.).
12. Kononenko, V. (2002). *Mova. Kultura. Styl* [Language. Culture. Style]: zbirnyk statey. Kyiv; Ivano-Frankivsk, 460 (in Ukr.).
13. Kostetska, L. O. (1998). *Tvorchist Trokhyma Zinkivskoho v konteksti literaturnoho protsesu 80-kh – pochatku 90-kh rokiv XIX st.* [The work of Trokhym Zinkivskyi in the context of the literary process of the 1980s and early 1990s.]. Extended abstract of PhD dissertation (Ukrainian literature). Zaporizhzhia, 17 (in Ukr.).

14. Medvid, N. S. (2009). Linhvokulturemy v ukrayinskii sotsialno-psykholohichnii prozi pershoi polovyny XX st. [Linguistic idioms in Ukrainian socio-psychological prose of the first half of the 20 th century]. Extended abstract of PhD dissertation (Ukrainian language). Kyiv, 21 (in Ukr.).
15. Pashynska, L. M. (2013). Natsionalna svoyeridnist frazeolohizmiv ukrayinskoï movy [National distinctiveness of phraseological units of the Ukrainian language]. In : *Ukrayina i svit: dialoh mov ta kultur [Ukraine and the world: a dialogue of languages and cultures]*. Kyiv, 545–547 (in Ukr.).
16. Pashynska, L. M. (2011). Frazeolohichni neolohizmy v suchasnomu ukrayinskomu mas-mediynomu dyskursi [Phraseological neologisms in modern Ukrainian mass media discourse]. Kyiv: Vydavnychi dim Dmytra Buraho, 20 (in Ukr.).
17. Popovskiy, A. M. (1987). Mova folkloru ta khudozhnoi literatury Pivdennoi Ukrainy XIX – pochatku XX stolittia: navchalnyi posibnyk [The language of folklore and artistic Southern literature of Ukraine in the 19th and early 20th centuries : education manual]. Dnipropetrovsk, 84 (in Ukr.).
18. Svitlenko, S. (2022). Ukrainskyi intelektual Trokhym Zinkivskyyi ta zberezhennia istorichnoi pamiaty pro Tarasa Shevchenka [Ukrainian intellectual Trokhym Zinkivskyyi and preservation of historical memory of Taras Shevchenko]. In : *Chornomorska mynuvshyna [The Black Sea past]*, 17. Available at : <http://chm.onu.edu.ua/article/view/268828> (in Ukr.).
19. Uzhchenko, V. D. & Uzhchenko, D. V. (2007). Frazeolohiia suchasnoi ukrayinskoï movy [Phraseology of the modern Ukrainian language]: navch. pos. Kyiv : Znannia, 494 (in Ukr.).
20. Nomys, M. (1993) (Cond.). Ukrainski prykazky, prysliv'ia i take inshe: Zbirnyky O. V. Markovycha ta inshykh [Ukrainian sayings, proverbs and the like: Collections of O. V. Markovych and others]. Kyiv: Lybid, 768 (in Ukr.).
21. Bilonozhenko, V. M. (Ed.) ta in. (1993). Frazeolohichnyy slovnyk ukrayinskoï movy [Phraseological dictionary of the Ukrainian language]. Kyiv: Naukova dumka, 980 (in Ukr.).
22. Shkola, H. M. (2022). Dzherelna baza biohrafii «Trokhym Zinkivskyyi» Borysa Hrinchenka [The source base of the biography «Trokhym Zinkivskyyi» by Borys Grinchenko]. In : *Biography. Biohrafika. Biohrafistyka [Biography. Biografik. Biohrafistik]: zb. nauk. pr. In-tu biohr. doslidzh; red. kol. V. I. Popyk (holov. red.) ta in.* Kyiv, 1, 145–148 (in Ukr.).
23. Shkola, H. M. (2007). Dynamika frazeolohichnykh odynyt' u khudozhnomu movlenni Trokhyma Zinkivskoho [The dynamics of phraseological units in Trokhym Zinkivskyyi's]. In : *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova [Scientific journal of M. P. Drahomanov NPU]*. Kyiv, 9, 2, 262–267 (in Ukr.).

THE NATIONAL-CULTURAL COMPONENT IN THE PHRASEOLOGISMS OF THE WORKS OF TROKHYM ZINKIVSKYI

*Galyna Shkola, Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor of the Department of Ukrainian Philology,
Kyiv National Linguistic University (Kyiv, Ukraine)
e-mail: shkolagal8@gmail.com
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7292-899X>*

*Liudmyla Pashynska, Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor of the Department of Ukrainian Philology,
Kyiv National Linguistic University (Kyiv, Ukraine)
e-mail: ludmila_7171@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5764-1747>*

Abstract. Introduction. *The article is devoted to the study of phrasemics with a national-cultural component in the works of Trokhym Zinkivskyyi.*

Purpose – *to find out the peculiarities of the use of phraseological units with a national-cultural component in the works of T. Zinkivskyyi.*

The research material is phraseological units selected from poetic, prose, lyrical-epic, dramatic texts and the writer's epistolary.

Methods. *The selected factual material was processed using the descriptive method, which provided for the identification and systematization of phraseological units, and the component method, which enabled their structural and semantic analysis.*

Results. *Expressiveness is given to the language of T. Zinkivskyyi's works by numerous phraseological units that reflect the worldview not only of the characters, but also of the author himself. The article found out that the writer uses stable sayings of book origin and phraseology of oral conversation.*

Among the book phrases, biblicalisms are singled out. The author most actively introduces vernacular phraseological turns into his works to denote the historical past of the Ukrainian people, interpersonal relationships, human character traits, and everyday objects.

In order to update the semantics and structure of phraseological units, T. Zinkivskyi resorts to phrase transformations: replacement of component(s) of a phraseological unit, ellipsis, contamination. Phraseologisms of T. Zinkivskyi's works can be combined into synonymous series and antonymous pairs.

Conclusion. *Phraseology reflects the traditions, customs, mythological and religious ideas of the people, its history and daily life. The article elucidates the national and cultural semantics of phraseological units in the artistic and epistolary speech of the Ukrainian writer of the second half of the 19th century, Trokhym Zinkivskyi. Phraseological units strengthen the expressiveness of the statement, make the language of the author's works concise, dynamic, and stylistically expressive.*

Key words: *phraseological units, linguocultural studies, phraseological unit, transformation, paremias, Trokhym Zinkivskyi.*

Надійшла до редакції 17.03.23

Прийнято до друку 02.05.23